

Наталія Гунько,
Лариса Банкул

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ НАДІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ

У статті розглядається проблема формування вокально-виконавської надійності майбутнього педагога-музиканта в контексті його професійної підготовки. Пропонується експериментальна методика, яка спрямована на оптимізацію процесу формування вокально-виконавської надійності у студентів та поетапне досягнення якісної художньо-образної інтерпретації вокальних творів в умовах навчальної й професійної діяльності.

Ключові слова: вокально-виконавська надійність, педагог-музикант, професійна підготовка.

Економічні, політичні й соціокультурні перетворення в суспільстві підвищують вимоги до фахової підготовки педагогів-музикантів, які здатні безпомилково відтворювати необхідну навчально-виховну інформацію. Особливо це актуалізується в період популяризації естрадних жанрів, де всупереч художнім закономірностям дієвості музичного мистецтва у процесі сценічних виступів занадто широко використовуються фонограми. Навідміну від реалізації звукозаписів, «жива» інтерпретація музичних творів абсолютно незахищена від негативного впливу стрес-факторів, дія яких призводить до зниження виконавської надійності в будь-яких фахівців незалежно від рівня їх професійної майстерності. Тому підготовка висококваліфікованих спеціалістів, здатних досконало виконувати творчі завдання, є актуальною проблемою сучасного розвитку освіти. А навчально-виховний процес у вишах потребує пошуку оптимальних шляхів формування такої властивості інтерпретаторів, котрою забезпечуватиметься висока результативність діяльності педагога-музиканта як у звичних, так і в емоціогенних умовах.

Історія розвитку вокальної педагогіки показує, що протягом багатьох років дослідники намагалися не тільки з'ясувати принципи виховання педагога-музиканта, здійснити їх апробацію, впровадити у систему формування професійних навичок, але й удосконалити організацію всього вокально-педагогічного процесу. Водночас, фахівці-мистецтвознавці та педагоги – не так часто звертаються до проблеми вокально-виконавської надійності майбутнього педагога-музиканта, хоча формування її як

постійної, сталої риси професіонала є актуальною проблемою сучасної вокальної педагогіки.

Огляд фундаментальних праць з теорії вокального мистецтва свідчить, що серед проблем вокально-виконавського процесу увага приділялася, зокрема, таким аспектам, як техніка постановки голосу та фізіологія цього процесу (Л. Дмитрієва, І. Назаренко, Д. Аспелунда, Ф. Заседателева, О. Здановича, І. Левідова, В. Морозова, Л. Работнова, А. Кисельова, О. Стахевича та ін.), формування й розвиток фахових здібностей (Л. Дмитрієва, А. Вербової, В. Юшманова та ін.), підготовка професійних співаків до виконавської діяльності (Л. Дмитрієва, М. Єгоричевої, І. Герсамії, І. Колодуб, А. Терещенко, М. Кондратюка та ін.).

Виконавській діяльності присвятили свої спогади видатні митці – яскраві постаті професійного виконавського та педагогічного мистецтва минулого і сучасності: Ф. Литвин, Н. Обухова, В. Преображенська, К. Дорліак, М. Донець-Тессейр, Б. Гримя, В. Луканін, І. Архіпова, О. Образцова, Г. Вишнеvsька, М. Бієшу, І. Богачова, Є. Нестеренко, Т. Бурцева та інші.

Певною мірою практичній підготовці фахівців сприяло висвітлення й узагальнення у вокально-методичній та мистецтвознавчій літературі творчого досвіду сучасних викладачів-співаків – це монографії П. Троніної, Т. Михайлової, А. Яковлевої, З. Анікєєвої, Д. Євтушенко та ін. Їхні праці базуються переважно на осмисленні власного педагогічного й концертно-виконавського досвіду, де простежується суб'єктивність та локальність змісту висунутих положень з питань підготовки співаків до сценічних виступів. Не підлягають сумніву висунуті в працях зазначених авторів тези стосовно: кульмінаційності сценічних виступів у вокально-виконавській діяльності; необхідності більшої, ніж у звичних умовах, емоційної, інтелектуальної, вольової, слухової та фізичної віддачі інтерпретаторів під час прилюдних виступів; неоднакового відображення на сценічному самопочутті виконавців різновидів хвилювання («хвилювання-піднесення»; «хвилювання в образі»; «хвилювання-паніка»; «хвилювання-апатія») тощо. Втім, проблема формування виконавської надійності педагогів-музикантів залишається досі невирішеною. «Відкритими» є питання саморегуляції вокально-виконавської діяльності, якою забезпечується внутрішнє управління ходом запам'ятовування та відтворення необхідної інформації.

Метою даної статті є науково-теоретичне обґрунтування методики, яка сприяє оптимізації формування виконавської надійності майбутніх педагогів-музикантів в процесі навчання у ВНЗ.

При розгляді виконавської надійності педагога-музиканта нами вивчалися педагогічні явища і процеси в контексті педагогічних цінностей, технологій, рівнів й напрямів творчої самореалізації особистості студента.

Різноманіття підходів до пояснення феномену виконавської надійності педагога-музиканта дозволяє трактувати її не як природжену, а як набуту інтегральну якість особистості, що забезпечує безпомилкове виконання музичних творів за будь-яких умов (Л. Котова, О. Матвєєва, Ю. Цагареллі, Д. Юник та інші). Аналіз ознак досліджуваного феномену засвідчує, що виконавська надійність ставиться у пряму залежність від емоційної сфери особистості. Завдяки цій сфері регулюється адаптаційна поведінка суб'єкта, від якої залежить успішність його діяльності. Ідеомоторна функція емоцій упереджує результати дій в уяві інтерпретатора та провокує «себе на нього» [4].

У процесі публічного виступу координується універсальна мова емоцій, оскільки емоційний зміст є самостійною характеристикою музикування. Вона досягається залежністю характеру виконання від функціонального стану організму особистості, що переживає ту чи іншу емоцію. Задіяти всі виконавські резерви організму можна лише за умови активізації прихованих емоційних механізмів, які забезпечують миттєву неусвідомлену й автоматично налагоджену роботу всієї кількості окремих компонентів виконавського апарату.

На нашу думку, формування виконавської надійності у майбутніх педагогів-музикантів доцільно здійснювати в чотири етапи. На *першому етапі* зусилля студентів необхідно спрямувати на становлення означеного феномену, де пріоритетне значення надається домінуванню стеничних емоцій (радості, впевненості) у процесі ознайомлення з вокальними творами під час формування репертуару; позитивному емоційному ставленню студентів до образного змісту кожного відібраного твору; впевненості у спроможності досягнення безпомилкової інтерпретації в майбутній формі звітності. У випадку появи в студентів негативного емоційного впливу на процес підбору репертуару важливо встановити фактори, які викликають такі емоції і відшукати засоби нівелювання їх зайвої дії. Подальше становлення виконавської надійності у майбутніх педагогів-музикантів можна здійснювати, спрямовуючи їхню увагу на відчуття задоволення від інтерпретації музичних творів навіть за першої спроби відтворення їх тексту.

На *другому етапі* цілеспрямованого розвитку виконавської надійності доречно формувати у студентів установки на визначення й утримання оптимальної величини когнітивного дисонансу в оволодінні якомога більшою кількістю текстових та виконавських компонентів кожного твору. Процес розвитку означеного феномену розпочинається з виявлення таких складових музичних творів, які потребують довільного чи мимовільного заучування та визначення послідовності їх запам'ятовування. У процесі виокремлення і досконалого опрацювання якомога більшої кількості текстових і виконавських компонентів ліквідується

«дефіцит інформації». Проте спочатку цей перелік необхідно частково приховати від студентів, оскільки виголошення великої кількості таких компонентів створює умови для виникнення інформаційного стресу занадто великої сили, що веде до виникнення у них астенічних емоцій або домінування емоцій сумніву, під впливом яких знижується працездатність.

Завдяки пошуку найпривабливіших ознак у кожному визначеному текстовому та виконавському компоненті вокальних творів постійно поглиблюється захопленість ними. А в результаті цього створюються умови задля виникнення більш сильних емоцій, чим забезпечується нескінченний процес формування виконавської надійності у майбутніх педагогів-музикантів.

На *третьому етапі* цілеспрямованого формування виконавської надійності зусилля студентів необхідно спрямувати на вдосконалення її досягнутого рівня, де пріоритетне значення надається аналізу ознак можливих стрес-факторів майбутньої форми звітності та «упередженій» адаптації до їх дії. Домінування негативного емоційного впливу на репетиційний процес відтворення матеріалу ліквідується зменшенням величини когнітивного дисонансу за рахунок усвідомленого зниження «планки» уявних еталонних взірців. Умовно допускається поява декількох помилок у кожному творі, чим заздалегідь знімається зайва емоційна напруга і підвищується виконавська надійність майбутніх педагогів-музикантів. Увага студентів постійно спрямовується на естетичну привабливість творів, а не на якість їх виконання. Поряд з цим, зі схеми музичного мистецтва «композитор – виконавець – слухач» вилучається власне «Я» і дотримується її модифікація у вигляді «композитор – слухач». А увага студента акцентується на відтворення емоційної наповненості кожного мотиву, фрази, речення тощо, чим ліквідується домінування негативного емоційного впливу на репетиційний процес виконання музичних творів.

Нарешті, необхідно врахувати емоціогенність умов майбутніх форм звітності, якими, як правило, підсилюється ступінь збудження. Саме на цьому етапі формування виконавської надійності у майбутніх педагогів-музикантів розвиваються навички усвідомленої корекції збудженості. Її збільшення чи зменшення здійснюється без особливих зусиль з боку студентів завдяки тому, що: підвищується або знижується загальна психофізіологічна активність виконавського апарату; виконуються з запрограмованою мінливою емоційною наповненістю фрагменти музичних творів; надається вагоме значення результативності виконання – за бажанням збільшується емоційне збудження і знижується значимість надійності відтворення музичного матеріалу, тобто допускається можливість появи декількох неточностей для зменшення ступеня емоційного збудження [4, с. 97].

Завершальний (*четвертий*) етап формування виконавської надійності у майбутніх педагогів-музикантів передбачає закріплення її досягнутого рівня емоціогенністю умов прилюдної форми звітності. Процес закріплення означеного феномену розмежовується на три стадії відповідно до просторово-часової дії стрес-факторів: перед виходом на сцену; під час прилюдного виконання музичних творів; по завершенні виступу.

Беззмінна типова поведінка студентів та усвідомлення того, що виступ – це не завершальна стадія становлення їх творчої особистості, а проміжний етап загального процесу підготовки до більш відповідальних форм звітності, складають основу збереження звичного емоційного стану в майбутніх фахівців перед виходом на сцену.

Миттєве сприйняття виконавцями зворотної реакції слухачів на емоційно-образний зміст, музичну палітру, драматургію та інші компоненти вокальних творів спонукає до творчої інтерпретації раніше віднайдених або новостворених у процесі прилюдного виступу їх привабливих елементів.

Закріплення досягнутого рівня сформованості виконавської надійності у майбутніх педагогів-музикантів спрямовується на їх повільну адаптацію до звичних умов, у яких спочатку аналізуються творчо-емоційні ознаки прилюдної інтерпретаційної виконавських дій й лише потім – інформаційно-технологічні.

Викладена експериментальна методика дозволяє оптимізувати процес формування виконавської надійності майбутніх педагогів-музикантів, завдяки розмежуванню процесу досягнення якісної художньо-образної й точної інтерпретації музичних творів у звичних та емоціогенних умовах діяльності на чотири етапи (становлення, розвиток, удосконалення та закріплення). Перший етап передбачає вироблення у студентів установок на домінування впевненості у спроможності досягнення безпомилкової інтерпретації відібраних творів, другий – на якісне засвоєння матеріалу та успішне подолання виконавсько-технічних труднощів, третій – на «упереджену» адаптацію до дії стрес-факторів майбутньої форми звітності, четвертий – на закріплення сформованої вокально-виконавської надійності в умовах прилюдного виступу.

Перспективність подальшого дослідження цієї проблеми вбачається у детальному вивченні впливу різноманітних чинників на виконавську надійність педагогів-музикантів, зокрема у пошуках оптимальної сили емоційного стресу, за якої демонструється найвищий виконавський результат; розробці інноваційних технологій формування вокально-виконавської надійності у майбутніх педагогів-музикантів, адже означений феномен залежить від впливу емоційної сфери особистості на процес відтворення вокального матеріалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів) : підруч. / Валентина Антонюк. – К. : Віпол, 2007. – 174 с.
2. Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість : дис. доктора мистецтвознавства : 17.00.03 / Гребенюк Наталія Євгеніївна. – К., 2000. – 370 с.
3. Дмитриев Л. Б. Основы вокальной методики : учеб. пособ. / Леонид Борисович Дмитриев. – М. : Музыка, 2007. – 368 с.
4. Юник Д. Г. Виконавська надійність музикантів: зміст, структура і методика формування : [монографія] / Дмитро Григорович Юник. – К. : ДАКККіМ, 2009. – 338 с.
5. Юник Д. Г. Теорія та методика формування виконавської надійності музикантів-інструменталістів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання» / Д. Г. Юник. – К., 2011. – 40 с.
6. Ямницький В. М. Психологія життєвотворчої активності особистості : [монографія] / В. Ямницький. – Одеса : СВД Черкасов М. П., Рівне : РДГУ, 2004. – 360 с.